

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 94 (478) „18/20” (043.2)

ONICA DORINA

**PEISAJUL CULTURAL RURAL DINTRE PRUT ȘI NISTRU
(SFÂRȘITUL SECOLULUI al XIX-lea – ÎNCEPUTUL SECOLULUI al XXI-lea)**

Specialitatea 612.01 – Etnologie
Autoreferatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei

Conducător/Consultant științific:

ȘOFRANSKY Zinovia, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător

Referenți oficiali:

1. GHINOIU Ion, profesor, doctor în geografie, conferențiar cercetător. Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, București, România.
2. BEJAN-VOLC Iulia, doctor habilitat în sociologie, conferențiar cercetător.

Componența consiliului științific specializat:

1. DERGACIOV Valentin, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător – **președinte**.
2. NICOGLO Diana, doctor în istorie, conferențiar cercetător – **secretar științific**.
3. CVILINCOVA Elizaveta, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător.
4. LEVIȚKI Oleg, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător.
5. BUZILA Varvara, doctor în filologie, conferențiar cercetător.
6. DAVID Lucian, doctor în geografie, cercetător principal grd. II. Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, București, România.
7. GRĂDINARU Natalia, doctor în istorie.

Susținerea va avea loc la 30 noiembrie 2016, ora 11⁰⁰, în ședința Consiliului științific specializat D 22. 612. 01 – 05 din cadrul **Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Republicii Moldova**, MD – 2001, mun. Chișinău, bl. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 1, (**Sala Mică**).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică „A. Lupan” a AȘM și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 28 octombrie 2016

Secretar științific al Consiliului științific specializat,
NICOGLO Diana, doctor în istorie, conferențiar cercetător

_____
semnătura

Conducător științific,
ȘOFRANSKY Zinovia, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător

_____
semnătura

Autor
ONICA Dorina

_____
semnătura

(© Onica Dorina, 2016)

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și originalitatea problemei abordate. Peisajul cultural reflectă elocvent formele și nivelul de adaptare al unui grup uman la condițiile și resursele naturale locale. Originalitatea adaptării la mediu a unei comunități, încadrarea acesteia în spațiu prin diverse activități, modelarea caracteristicilor peisajului ca urmare a viețuirii umane reprezintă unele din problemele esențiale ale etnologiei moderne și conturează direcții noi de cercetare etnologică.

Peisajul cultural rural este unul dintre tipurile de peisaj cultural. El reprezintă locul unui *homo faber* – spațiul amenajat în baza unei experiențe culturale, administrat de comunitatea rurală în strânsă legătură cu condițiile și resursele cadrului natural. Pentru Republica Moldova ruralitatea nu este doar o componentă administrativă de organizare a teritoriului, dar un *mondus vivendi*, ce necesită cercetări minuțioase pentru ai determina și ai cunoaște particularitățile, problemele și situațiile cu care se confruntă la începutul secolului XXI.

Actualitatea și originalitatea temei este confirmată de următoarele argumente: peisajele rurale dintre Prut și Nistru sunt durabile, continue în timp, fapt ce le conferă prerogative de cercetare în concordanță cu noile tendințe promovate de mediul științific internațional; importanța cercetării acestui subiect este confirmată și de argumentul că Republica Moldova este semnatara Convenției Peisajului Natural de la Florența (2000); lipsa studiilor în țara noastră în acest domeniu de cercetare, care ar fi orientate spre cunoașterea și promovarea specificului cultural local și național raportat la un spațiu, în condițiile unei globalizări și omogenizări economice și culturale. Datele statistice [10, p. 17, p. 14] confirmă că teritoriul dintre Prut și Nistru este un spațiu al satelor, iar această realitate presupune studierea satului nu numai ca organizare administrativă, dar și ca spațiu identitar, cultural, istoric și etnografic. Necesitatea unui astfel de studiu este creșterea importanței susținerii comunităților rurale în condițiile globalizării, printr-o abordare a dezvoltării sale durabile.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Peisajul cultural s-a conturat ca subiect de cercetare în cadrul disciplinelor geografice, etnologie, ecologie, ingineria spațiului, etc. În acest context, suportul teoretic al demersului nostru științific îl reprezintă lucrările elaborate în cadrul respectivelor discipline, pe care le-am ordonat în funcție de cele cinci școli științifice existente: Școala germană este reprezentată de lucrările lui A. Humboldt, K. Ritter, F. Ratzel, O. Schlüter ș.a. Școala franceză reprezentată de Paul V. Blache, A. Demangeon, P. Claval, M. Bloch, G. Bertrand, Y. Luginbühl ș.a.; Școala nord-americană – D. Lowenthal, Carl O. Sauer, D. E. Cosgrove, H. J. Fraser, T. Ingold, S. Schama ș.a.; Școala rusă – V. Nikolaev, G. Saușkin, N. Kaluțkova, I. Vedenin ș.a. Școala românească, fortificată de geografie, sociologie și etnografie, îi are ca reprezentanți pe geografii C. Vert, P. Cocean, M. Dumitrașcu, M. Ielenicz ș.a. Punctul de plecare al cercetării curente, în analiza etnografică a peisajului cultural rural, îl reprezintă studiile inițiate de V. Butură, I. Ghinoiu, și continuate în ultimii ani de L. David. Deosebit de importante pentru realizarea acestei lucrări au fost studiile sociologice despre satele basarabene elaborate de Școala Sociologică de la București [6, 7, 9, 13, 15, 16, 17, 18], lucrările lui Șt. Ciobanu, Z. Arbore, P. Cazacu, N. Enciu ș.a., cercetările recente ale geografilor M. Hachi, Ir. Bejan, M. Mâtcu. În rezultatul investigării istoriografiei subliniem că direcțiile actuale de cercetare sunt concentrate pe o evaluare cantitativă și calitativă a componentelor peisajelor culturale în vederea capacității acestora de a face față problemelor de ordin natural și socio-cultural al mediului și societății. Ele încurajează implicarea și colaborarea pe plan științific – legislativ – executiv în vederea protejării peisajelor culturale rurale, implementarea planurilor de salvagardare ale acestora.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei este de a analiza și explica relația om–natură prin intermediul conceptului de peisaj cultural rural, care să cuprindă aspectul etnografic confirmat de evoluția componentelor culturii materiale și spirituale. **Obiectivele** cercetării sunt: 1. Analiza istoriografiei temei cercetate; 2. Definierea și explicarea conceptului de peisaj cultural; 3. Determinarea aspectelor metodologice interdisciplinare de cercetare a peisajului cultural rural; 4. Explicarea impactului reciproc dintre cadrul natural și componentele culturii materiale realizate de comunitatea locală în decursul perioadei propuse; 5. Prezentarea și aprecierea componentelor culturii spirituale de concepere și interpretare a relației om–natură – spațiu, prin intermediul percepțelor de cultură populară, mitologie, credințe și cunoștințe populare, percepții gender, simbolism, literatură ș.a.; 6. Clasificarea peisajelor culturale rurale; 7. Reflectarea evoluției componentelor etnogeografice din trei localități, utilizând metoda studiului de caz. 8. Analiza problemelor actuale ale spațiului rural, identificând elementele de utopie și distopie; 9. Precizarea rolului comunității științifice și locale, a cadrului legislativ-instituțional privind cercetarea, dezvoltarea și salvagardarea peisajelor rurale.

Metodologia cercetării științifice se bazează pe *modelul pragmatic interdisciplinar al lui Singer și Churchman*, care reflectă tipajul de cercetare a temei, încorporează ideea cercetării sistemice și abordarea multi și interdisciplinară. Realizarea obiectivelor a fost posibilă prin utilizarea metodei expediției, observației directe, comparativă, istorică, tehnica și analiza fotografică (înregistrarea imaginilor), analiza izvoarelor scrise de arhivă, metoda cartografică, înregistrarea și transcrierea datelor ș.a. Am recurs la metode de cercetare teoretică multidisciplinară precum este explicația etnologică, explicația filosofică, explicația geografică, analiza calitativă și cantitativă, sinteza, deducția, chestionarele etnografice, metoda axiomatică, metoda sistemică ș.a.

Noutatea și originalitatea științifică a demersului constă în faptul că este o primă încercare de abordare și explicare la nivel național a conceptului de peisaj cultural rural, utilizând terminologia științifică propusă de discipline precum geografia, etnologia, sociologia, antropologia culturală și cea înaintată de UNESCO. Astfel, termenii utilizați de ambele entități științifice sunt fundamentați conceptual, aflați în uz și recunoscuți la nivel internațional, fapt ce demonstrează caracterul științific, inovator, interdisciplinar al lucrării. De asemenea, studiul conceptului de peisaj cultural rural este o nouă direcție de cercetare prioritară la nivel național și mondial. Lucrarea este un demers științific de sinteză etnologică prin care se analizează și explică impactul reciproc dintre cadrul natural și activitatea umană. În cadrul acestei lucrări sunt determinate, clasificate și caracterizate după diferite criterii, tipurile de peisaje culturale rurale; a fost analizată dinamica peisajelor rurale, care este un efect al conjuncturilor geografice, istorice, economice, politice, al transformării modelelor etnoculturale.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv. În cadrul cercetării a fost determinat impactul reciproc dintre mediul natural și formele de civilizație și cultură din cadrul satelor de la sfârșitul secolului al XIX-lea –începutul secolului al XXI-lea, *fapt care a condus* la explicarea conceptului de peisaj cultural rural dintre Prut și Nistru, *în vederea* stabilirii soluțiilor privind dezvoltarea, promovarea și salvagardarea spațiilor rurale în acord cu conceptul dezvoltării durabile.

Importanța teoretică a lucrării rezidă în: elaborarea unui studiu interdisciplinar de analiză a conceptului de peisaj cultural rural, identificându-i aspectele de structurare, evoluție și particularitățile originale. În baza lucrării se conturează noi direcții de abordare și cercetare a

peisajului cultural. Demersul științific se încadrează în noile tendințe internaționale de cercetare etnologică.

Valoarea aplicativă a lucrării. Studiul poate fi valorificat în scopul elaborării și implementării actelor legislative privind realizarea programelor de susținere și protejare a spațiilor rurale. Teza este un suport important pentru elaborarea seminarelor în cadrul disciplinelor socioumaniste și economice. Recomandările constituie idei și forme de utilizare în promovarea turismului național, inclusiv cel rural.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: a fost explicat conceptul de peisaj cultural prin evidențierea particularităților sale, utilizând termenii științifici puși în circuit de către școlile științifice și termenii avansați prin intermediul actelor și programelor UNESCO. Au fost elaborate ecuația conceptuală a peisajului rural și două scheme care prezintă structura și componentele acestuia. Astfel, în baza lor se conturează noi direcții de cercetare, care demonstrează că peisajul rural are o construcție sistemică, durabilă, culturală, mentală, socială. Este stabilită taxonomia peisajelor culturale rurale prin intermediul căreia s-au evidențiat tiparele de structurare materială și spirituală a spațiului de către comunitatea locală. S-a demonstrat că evoluția peisajelor rurale este determinată de factori și conjuncturi economice, istorico-politice, culturale, de tradiție, fapt care evidențiază cadrele gândirii materiale și populare ale colectivității de a organiza, valorifica și asigura continuitatea patrimoniului etnografic local. Problemele spațiului rural au fost analizate prin relația dihotomică utopie/distopie, care reflectă că comunitățile rurale au propria dinamică existențială, mecanisme originale de a se autoconserva și acomoda la realitățile unei societăți rurale în transformare.

Implimentarea rezultatelor științifice. Studiul poate constitui suport teoretic și practic la elaborarea cursurilor din învățământul preuniversitar și universitar, a proiectelor legislative din domeniu, a materialelor informative cu caracter turistic.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale cercetării au fost prezentate în cadrul a 12 conferințe naționale și zece conferințe internaționale: Conferințele științifice anuale ale Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală 2012, 2013, 2014, 2015; Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor” (ediția a V-a, a VI-a, a VII-a, a VIII-a), (Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM); Conferința științifică anuală a tinerilor cercetători „Dezvoltarea societății în Republica Moldova: perspective istorico-filozofice”(ediția a VIII-a, a IX-a, a X-a) Institutul de Istorie al AȘM; Conferința internațională „Istorie, Cultură și Civilizație în Europa de Sud-Est”, a 13-XIII-a ediție (ANTIM, Chișinău, 28-30.11.13); Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Acta Moldaviae Meridionalis”, ediția a- XXXIX-a (Vaslui, România, 28-30. 09. 2016); A IX-a ediție a „Colocviile Brăiloiu” – „Patrimoniul Tradițional-dezbatere etnologică” (București, România, 22-23.10.2015); The International Seminar of Hidrellez/Sainte George Studies and Roundtable Discussion about Preparing of the Multinational Nomination File. (Istanbul, Turcia, 3-5.05.2012). Rezultatele investigației au fost expuse în 20 articole științifice publicate în reviste de specialitate din Republica Moldova și România.

Volumul și structura tezei. Teza este structurată în trei capitole, 12 compartimente, ce însumează 148 pagini de text, bibliografie (260 titluri), 4 anexe, 2 diagrame, 3 tabele, 2 scheme.

Cuvinte-cheie: peisaj, cadru natural, peisaj cultural, peisaj cultural rural, sat, resurse și condiții naturale, locuință, ocupații, identitate, culturalizare, acomodare, cultură materială, cultură spirituală, evoluție, sustenabilitate, tradiție, spațiu locuit, patrimoniu.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt prezentate actualitatea și originalitatea problemei abordate, descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare, cadrul cronologic și geografic al cercetării, scopul și obiectivele tezei, noutatea și originalitatea științifică, problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, volumul și structura tezei, aprobarea rezultatelor, metodologia cercetării științifice, cuvinte-cheie.

Capitolul 1, intitulat **Abordare teoretico-metodologică a conceptului de peisaj cultural rural**, cuprinde patru compartimente.

În compartimentul **1.1. Considerații istoriografice**, se semnaleză, prin sistematizare și analiză, aportul școlilor științifice care au contribuit la recunoașterea, acceptarea și utilizarea termenului de peisaj cultural în domeniul științei. În același compartiment sunt menționate comparativ direcțiile tradiționale și tendințele noi de cercetare a peisajului cultural.

Bazele studierii peisajului cultural au fost puse de *Școala științifică germană*, având ca punct de plecare termenul de *kulturlandschaft*. Geograful Otto Schlüter este cel care a introdus în circuitul științific acest termen în secolul XX [28, p. 177]. El a definit două forme de peisaj: *Urlandschaft* (peisajul original) sau peisajul care a existat înainte de schimbările majore induse de om și *Kulturlandschaft* (peisajul cultural), peisaj creat de cultura umană. Școala germană este reprezentată și de lucrările lui A. Humboldt, K. Ritter, F. Ratzel ș.a. K. Ritter considera pământul drept *o casă de educație*, care trebuie studiat prin analiza relației sale cu omul. Întemeietorul antropogeografiei germane, F. Ratzel, explică elocvent în lucrarea sa *Antropogeografia*, relația dintre om și mediul său natural. Sub aspect general, în mediul cultural german au apărut trei direcții principale de abordare a peisajelor: direcția morfologică sub influența cercetărilor realizate de A. Humboldt; direcția holistică, apărută sub influența lui E. Kant și a lui C. Ritter; a treia direcție este cea cauzală susținută de F. Ratzel [5, p. 9].

Studiul peisajului cultural, în viziunea *Școlii științifice franceze*, este influențat de concepțiile deterministe lansate de geograful umanist Paul Vidal de la Blache, care susține: „prin cultură, noi percepem instrumentele pe care le folosesc societățile în modelarea peisajelor” [33]. Un alt nume reprezentativ al geografiei franceze este Albert Demangeon. Fiind preocupat de modul de organizare al spațiului agricol și fenomenul ruralității, acesta a sistematizat pe motive funcționale, analiza fermelor agricole [20, p. 27]. Philippe Pinchemel susține că „peisajul este interfața între natură și om. Acesta rezultă din interacțiunea dintre un suport geografic, dinamicile naturale fizice și biologice și ale practicilor umane” [30]. Beneficiind de contribuțiile înaintașilor, deschizătorul de perspective în studiul peisajului cultural rural este cunoscutul geograf Albert Demangeon. Acestuia i-a urmat August Meitzen, care a subliniat coerența unor structuri agricole, tipuri de soluri și forme de locuințe. Cunoscutul profesor în domeniul studiului peisajelor culturale, Paul Claval, afirmă că peisajul este diferențiat prin investițiile emoționale stabilite de către comunitate referitor la acesta. În concepția Școlii franceze, omul trebuie studiat prin prisma așezărilor pe care le creează, a influențelor exercitate asupra elementelor fizice ale naturii, care sunt acțiuni persistente de modelare și transformare a peisajului.

Școala științifică nord-americană a conceput peisajul cultural prin prisma geografiei culturale având la bază experiența europeană în domeniu, dar a formulat în același timp idei proprii. Profesorul de geografie David Lowenthal consideră peisajul nu doar ca produs al acțiunilor umane din trecut, ci ca simbol tangibil al atașamentului oamenilor față de trecut [31, p. 18]. Iar

geograful american Carl O. Sauer a oferit definiția clasică a peisajului cultural: „Acesta este creat din peisajul natural, de către un grup cultural. Cultura este agentul, mediul natural este fundamentul, peisajul cultural este rezultatul” [32]. Această idee ne îndeamnă să considerăm peisajele drept mărturii ale istoriei și medii prielnice de evoluție culturală și civilizațională a comunităților umane. Alți reprezentanți de seamă ale școlii nord-americane sunt D. E. Cosgrove, H. J. Fraser, T. Ingold, S. Schama ș.a.;

Un aport important la conturarea problematicii domeniului a adus *Școala științifică rusă* prin cercetări efectuate atât de geografi, cât și de etnologi. Termenul de peisaj cultural a fost introdus în literatura de specialitate rusă de către Lev Berg la începutul secolului XX, în articolul său, *Obiectul și scopul geografiei* [24, p. 133]. Profesorul landșaftolog al Universității de Stat din Moscova, Vladimir Nikolaev, a identificat trei componente principale ale peisajului cultural ca sistem natural și uman: naturale, sociale și productive. A. Isacenko a ajuns la ideea că concepția modernă a peisajului cultural se împarte în două direcții: prima direcție concepe peisajul cultural ca un complex dublu, în care acționează atât procese naturale (spontane, firești), cât și procese strict concepute de om; a doua direcție este cea interdisciplinară, în care peisajul cultural este cercetat prin intermediul disciplinelor umanitare [25]. O realizare importantă în cercetarea peisajelor culturale aparține geografului și cercetătorului rus Y. Vedenin din cadrul Institutului Patrimoniului din Moscova. Lucrarea sa de anvergură *Культурный ландшафт как объект наследия*, publicată în 2011, prezintă o sinteză amplă, care confirmă și explică peisajul cultural ca obiect de patrimoniu. Demersul teoretic al autorului este susținut de descrieri de peisaje culturale ale regiunilor concrete de pe teritoriul Federației Ruse. Alți reprezentanți de seamă ale Școlii Ruse sunt V. Nikolaev, G. Saușkin, N. Kaluțkova. Prin urmare, ca rezultat al cercetărilor de până acum, în cadrul Școlii ruse s-au conturat trei interpretări diferite ale termenului de *peisaj cultural*: prima interpretare definește peisajul drept unul antropogen, cea de-a doua interpretare descrie peisajul cultural ca un fel de teren-habitat; cea de a treia interpretare susține că în formarea și dezvoltarea peisajului cultural joacă un rol activ valorile transmise sub formă de informații prin intermediul generațiilor [23, p. 9].

Școala românească a fost fortificată de geografie, sociologie, etnografie, istorie. Utile pentru realizarea acestui demers științific au constituit lucrările reprezentanților notorii din diferite domenii de cercetare: geografie (C. Vert, P. Cocean, M. Dumitrașcu, M. Ielenicz, M. Mățu, M. Hachi, Ir. Bejan, ș.a), sociologie (H. Stahl, studiile reprezentanților Școlii Sociologie de la București asupra satelor basaebene, I. Bădescu), istorie (Z. Arbure, P. Cazacu, S. Tabuncic, N. Enciu) ș.a. Punctul de plecare al cercetării curente, în analiza etnografică a peisajului cultural rural, îl reprezintă studiile inițiate de V. Butură, I. Ghinoiu, și L. David. Suportul teoretic al cercetării îl constituie și lucrările etnografilor R. Vuia, R. Vulcănescu, I. Vlăduțiu, P. Ștefănuță, S. Mehedinți ș.a.

Pentru a completa tabloul general al nivelului actual al cercetării, s-au examinat și performanțele din ultimii ani ale autorilor din România și Ucraina. O lucrare de amploare despre peisajul rural la nivel regional este *Țara Vrancei – studiu de geografie culturală* (2011) de N. Damian. Un alt teritoriu cercetat a fost *Nordul Maramureșului și Țara Oașului*, pe care autoarea Carmen Dărăbuș, îl analizează prin perena relație lemn-pământ-piatră. În lucrarea *Cum devine natura valoare adăugată: Producția de peisaj rural și alimentar alternativ în Târnava Mare* (2012), sociologul român Monica Livia-Stroe, utilizează conceptul de peisaj într-un cadru teoretic interdisciplinar, cuprinzând antropologia mediului, geografia umană, economia agrară, și exemple etnografice. O cercetare de amploare, coordonată de I. Ghinoiu, a fost cuprinsă în cele cinci

voluma ale *Atlasului Etnografic Român* (2003, 2008, 2011, 2013), care pot fi considerate o sursă relevantă de studiu al civilizației rurale, cu viața sa materială și spirituală, precum și o metodă de cercetare complexă interdisciplinară foarte actuală. În lucrarea *Peisaje etnografice din România* apărută în 2015, L. David menționează că „peisajul etnografic este mărturia durabilă a osmozei omului cu natura, a creativității lui generatoare de cultură și civilizație, portul cu care poporul a gătit pământul pe care îl locuiește, în funcție de nevoile sale, de-a lungul mileniilor [4, p. 57].

Cercetările geografice și etnologice privind peisajul cultural rural din Ucraina au avut ca obiect de studiu zone regionale și locale. În lucrarea *Implementing sustainable forest management in Ukraine's Carpathian mountains: the role of traditional village systems* (2005), profesorii de la Universitatea Științelor Agricole din Suedia, Marine Elbakidze și Per Angelstam, au cercetat sistemul rural tradițional din Carpații Ucraineni ca un component socio-cultural integrat al peisajelor forestiere. De o cercetare aprofundată a beneficiat regiunea Podolia din nord-vestul Ucrainei. În acest sens, menționăm lucrările lui V. Volovik, *Ландшафтна структура «штетлів» Поділля* și *Етнокультурні ландшафти місечок Поділля*. Un alt studiu monografic dedicat peisajului rural este lucrarea lui M. Grodzinski (2005), *Пізнання ландшафту: місце і простір*. Recunoașterea peisajelor culturale ca forme de patrimoniu este întâlnită și în lucrările lui Y. Şah. Aici aducem ca exemplu studiul acestuia din 2013, *Проблемы и перспективы сохранения культурных ландшафтов как части культурного наследия*.

În urma analizei istoriografiei temei se remarcă direcțiile clasice și cele actuale de cercetare ale conceptului. Direcțiile clasice s-au axat și continuă să pună accent pe aspectul de conceptualizare, definire, studiu teoretic asupra termenului; aspecte de morfostructură, funcționalitate, particularități globale și regionale etc. Direcțiile actuale de cercetare sunt concentrate pe o evaluare cantitativă și calitativă a componentelor peisajului în vederea capacității acestora de a face față problemelor de ordin natural și sociocultural al mediului și societății moderne; și de asemenea încurajează implicarea și colaborarea instituțională pe mai multe nivele privind implementarea planurilor de salvagardare a peisajelor culturale.

În compartimentul **1.2. Noțiuni și interpretări conceptuale ale peisajului cultural**, se analizează, explică conceptul de peisaj cultural, și rural în particular, utilizând termeni științifici puși în circuit de disciplinele științifice (cadru natural, peisaj natural, civilizație rurală, cultură, habitat, tradiție, realitate istorică ș.a.) și noțiunile stipulate de actele și programele UNESCO (cultură materială, cultură spirituală, peisaj cultural, peisaj cultural rural, patrimoniu ș.a.).

Conceptul de peisaj cultural a fost formulat de Comitetul Internațional pentru Patrimoniu în anii 1992-1993, în cadrul a unui șir de ședințe organizate în La Petite-Pierre (Franța), Santa Fe (S.U.A.), Templin/Schorfheide (Germania). La aceste întruniri s-a recunoscut că peisajele culturale reprezintă proprietăți de patrimoniu, care reflectă specificul identităților locale prin ocupații, prin adaptarea acestora la mediul geografic locuit în decursul timpului. Prevederile legislative cu privire la statutul peisajelor culturale sunt reglementate de numeroase acte precum *Convenția Europeană a Peisajului* (Florența, 2000), *Convenția Faro* (2005), *Declarația de la Nara* (1994).

Cercetarea multi și interdisciplinară a peisajului cultural implică o explicare a conceptului pe mai multe direcții de abordare. Astfel *direcția geografică* definește peisajul cultural nu doar ca peisaj determinat de interacțiunea om-natură, dar ca rezultat format intenționat de comunitate și racordat continuu la spațiul natural și cultural. Acesta și-a conturat în timp o anumită integritate morfologică, structurală și funcțională, a evoluat în condițiile geografice și cultural-istorice proprii. Spre exemplu geograful și etnograful George Vâlsan a arătat că descrierea peisajului trebuie să conțină patru grupe de elemente: spațiale, fizice, biologice și psiho-sociale [22, p. 79]. Cu

explicații geografice privind raportul om-mediul în cadrul peisajului cultural vin și M. Ielenicz, S. Passarge, M. Sorre, C. Vallaux ș.a. *Abordarea etnografică și etnologică* analizează peisajul cultural rural ca interacțiune între comunitate, activitatea sa culturală materială și spirituală în perimetrul spațiului locuit de aceasta [23, p. 15]. Populația l-a transformat pe cel dintâi în funcție de necesitățile vitale specifice comunității, realitățile etno-istorice, ocupațiile, tradițiile, obiceiurile, manifestările spirituale și culturale. S. Mehedinți a afirmat în lucrarea sa, *Ethnos. O introducere în studiul omenirii*, că etnografia „cercetează influența mediului geografic (litosfera, hidrosfera, atmosfera, biosfera) asupra grupărilor etnice, precum și reacțiunile acestor grupări asupra mediului geografic însemnând adaptarea tehnică (civilizația) și cea psihică (cultura)” [4, p. 34]. Etnologia cercetează peisajul ca expresie argumentativă a formelor de utilizare și adaptare a comunităților umane (grupurilor etnice) la condițiile naturale și la transformarea acestora prin procese de civilizație și cultură. În cadrul unui peisaj rural are loc un proces de integrare a spațiului în sistemul de valori, afinitățile psihologice și spirituale ale colectivității. În *abordarea axiologică*, peisajul cultural este perceput ca produs comun al omului și al naturii, ce comportă și exprimă valori, formând un sistem complex axiologic [23, p.16]. Evidențiem un peisaj axiologic și cognitiv, care reflectă personalitatea și profilul axiologic al unui grup uman. Peisajul nu este numai o entitate fizică – afirmă antropologul polonez Knut Krzywinski – el are și un conținut intelectual, deoarece reflectă experiențe de muncă, niveluri de adaptare și valorificare a spațiului prin inteligență, îndemânare și chibzuință” [2, p. 15]. *Abordarea filozofică* înțelege peisajul ca spațiu metafizic, creat de către om, care există atâta timp cât acesta îl are întipărit în minte. Din punct de vedere filozofic, peisajul cultural mai este înfățișat ca metaspațialitate care cuprinde spațiul și timpul. În consecință, peisajul este simultan social și natural, subiectiv și obiectiv, produs material și cultural, real și simbolic [14].

Înțelegerea peisajului cultural prin ecuația sa structurală o putem stabili prin analiza a patru modele conceptuale și explicative: *modelul elementelor definitive ale peisajului*, dezvoltat de antropologul Carole L. Crumley și etnologul american William H. Marquardt; *modelul aspectelor peisajului* al landșaftologului grec Theano Terkenli; *modelul multifuncționalității peisajului* dezvoltat de cercetătoarea finlandeză în domeniul peisajului rural, Katriina Soini. La acestea, trebuie să plusăm un al patrulea model pe care l-am reperat în urma analizei lucrărilor filologului român Carmen Dărăbuș, *modelul arhetipului*.

În compartimentul **1.3. Aspecte metodologice interdisciplinare de cercetare**, se explică cum utilizarea unei metodologii diverse poate contribui la studiul conceptului de peisaj cultural rural. Cercetarea subiectului se bazează pe modelul de cercetare interdisciplinar al lui Singer și Churchman, care reflectă un tipaj interdisciplinar și sistemic. Principiile metodologiei cercetării de care s-a ținut cont sunt: *realismul, obiectivismul, cauzalitatea, pozitivismul, unitatea dintre cantitativ și calitativ, istoricitatea, structuralismul*. Pe lângă metodele specifice etnologice, precum este metoda expediției, observația directă și indirectă, chestionarele etnografice, analiza cantitativă și calitativă, clasificarea simplă sau complexă [19, p. 205]), au fost utilizate și metode aparținând altor discipline, precum: metoda cartografică, istorică, analiza izvoarelor istorice și datelor statistice, explicația geografică etc. De asemenea, am recurs la metode generale de cercetare științifică: comparativă, sistemică, analiză, sinteză, deducție și inducție etc. Reșind din caracterul acestui demers științific punctăm unele metode de bază aplicate în realizarea lui. *Metoda expediției (vizita de documentare)*, susține Narcisa Știucă, pune cercetătorul în situația să fie capabil nu doar să descopere și să confirme ceea ce cunoștea doar teoretic, ci chiar să scoată la iveală lucruri pe care nici sursele pe care le-a consultat nu le conțin [19, p. 27]. Prin vizita de documentare s-a reușit

afirmarea sau infirmarea unor fapte, forme, expresii culturale în teritoriu. Drept instrumente de cercetare au fost de asemenea interviul, chetionarul etnografic. *Metoda istorică* reflectă una dintre dimensiunile peisajului, căci timpul are un impact major asupra conturării și definitivării acestuia. Metoda istorică a fost aplicată pentru a evidenția evoluția cronologică geosocioculturală a comunităților rurale dintre Prut și Nistru, ce a fost în trecut și ce se mai păstrează în prezent; schimbările aduse de timp în formele și nivelul de adaptare a omului la condițiile naturii. Metoda istorică a fost aplicată pentru a determina existența continuității unor particularități etnografice în cadrul satelor. *Metoda și analiza fotografică* a asigurat o analiză atât de teren, cât și de birou a peisajului rural. Prin intermediul acestei metode am scos în evidență detalii care au fost anterior pierdute din vedere. Metoda respectivă reflectă schimbările survenite evolutiv în cadrul unui peisaj pe orizontală, pe verticală, sezonier, anual. *Metoda cartografică* a fost utilizată pentru reprezentarea spațială a localităților cercetate, a peisajelor etnografice, nominalizarea elementelor geografice și etnografice de pe teritoriul R. Moldova – crearea unei imagini complexe virtuale și vizuale pe hărți a spațiului analizat. *Explicația etnologică* se axează pe clarificarea unor fenomene etnografice, forme de constituire și conturare a expresiilor culturale, relevarea segmentului cultural de percepție a spațiului natural. Drept argument în acest sens poate servi afirmația lui Traian Herseni, care menționează în revista *Introducere în Etnologie*: „Etnologia poate studia fenomene geografice, dar nu le studiază ca fenomene geografice, ci ca pământul unui popor, ca mediul lui fizic de viață, ca expresie culturală a lui, ca vatră strămoșească sau patrie” [8, p. 173]. Cercetarea caracterului etnografic exprimă perfect particularitățile unui peisaj rural: tradiție, continuitate, autenticitate, identitate, particularism, echilibru ecologic. *Explicația geografică* a fuzionat cu explicația etnologică în vederea elucidării unor realități geografice cu impact local sau regional asupra unor componente etnografice. Geograful român Vasile Cucu a calificat satul ca fiind „concomitent o realitate istorică, socială, economică, etnografică și edilitară, deci o realitate deosebit de complexă, cuprinsă în cadrul unei singure realități geografice: teritoriul” [3, p. 78].

Aplicarea unor diverse metode cercetare ne-a determinat să integrăm definiția conceptului de peisaj cultural rural în această ecuație conceptuală: $PR = Cnat + Ac.u.$; la rândul ei $Ac.u. = Tr.+Ist+F.econ$, unde: PR =peisaj rural; $Cnat$ =cadrul natural; $Ac.u.$ = activitate umană; Tr =tradiție; Ist =istorie, $F.econ$ =factorul economic.

De asemenea a fost elaborată *Schema structurală a peisajului cultural rural*, conform căreia spațiul rural este un sistem ce leagă și alte tipuri de peisaje (religios, sepulcral, habitațional, etnografic etc.), astfel s-a făcut demers către conturarea altor direcții de cercetare.

1.4. Concluzii la Capitolul 1. În rezultatul investigării literaturii de specialitate am sistematizat cercetările asupra conceptului de peisaj cultural în cadrul a patru școli științifice; am determinat direcțiile clasice și actuale de studiere a subiectului; am explicat conceptul de peisaj cultural din punct de vedere geografic, etnologic, filozofic, axiologic; s-a relevat utilitatea aplicării unei metodologii multidisciplinare în realizarea unui astfel de studiu.

În **capitolul 2**, denumit **Componentele și tipologia peisajului cultural rural**, a fost analizat impactul reciproc dintre cadrul natural și elementele de cultură materială și spirituală din cadrul peisajului rural, fapt care ființează diferite particularități regionale, locale și tipologii de peisaje. În același timp, componentele culturale materiale și spirituale din cadrul peisajului rural reprezintă o construcție culturală tradițională a populației locale și un patrimoniu etnografic deosebit.

În compartimentul **2.1. Componentele culturii materiale**, a fost soluționată problema influenței reciproce dintre cadrul natural și formele culturale materiale realizate de comunitate în cadrul peisajului rural dintre Prut și Nistru, prin relevarea aspectelor de evoluție de la sfârșitul secolului XIX– începutul secolului XXI. Vizualizarea relației sistemice și reciproce dintre componentele constituente ale peisajului rural a fost încadrată în schema „Părțile componente ale peisajului cultural rural”.

Satul este un peisaj etnografic, purtător de cultură și civilizație prin expresiile sale materiale și spirituale. Elucidarea aspectelor privind arhitectura de organizare și amplasare a satelor, a fost posibilă prin utilizarea diferitelor surse care să ne ofere o imagine anterioară și actuală a condițiilor și realităților peisajelor rurale. Cadrele principale prezintă următoarele relații de impact asupra și în cadrul spațiului rural: condițiile orografice determină forma și tipul de organizare a satelor (adunate, răsfirate și risipite), dispunerea rețelei de drumuri și amplasarea locuințelor, diferențele configuraționale dintre satele aflate în diferite regiuni ale țării. Prezența și valorificarea resurselor și condițiilor naturale a determinat întemeierea satelor, conturarea formelor de utilizare a terenurilor și specializarea ocupațională, toponimia așezărilor și părților de sat. Drept concluzie, prin organizarea și funcționalitatea sa – racordată la transformările și realitățile înregistrate în limitele cronologice cercetate – satul a conturat pentru comunitatea locală un *imago mundi*.

Locuința și gospodăria sunt importante deoarece orice casă este centrul lumii pentru locuitorul ei, un loc de pace, de reflecție, de siguranță, asociat copilăriei, focului din vatră, sânelui matern” [1, p. 95], a menționat eseistul francez Luc Benoist. În același timp, evocăm faptul că gospodăria este elementul fundamental al oricărei așezări omenești tradiționale [21, p. 123]. Arhitectura locuințelor și modalitățile de organizare a gospodăriilor au suferit schimbări pe parcursul timpului cronologic și reflectă diferențe de la regiune la regiune. Această variație este oglindită de diversitatea formelor de relief pe care este amplasată localitatea; prezența anumitor resurse în regiune utilizate ca materie primă de construcție; ocupația de bază a populației și îndeletnicirile tradiționale (meșteșugurile) conturează un anumit tip de locuință și anumite anexe gospodărești; tradițiile locului transmise ca cunoștințe tehnice și experiențe de viață din generație în generație asigură sau rupe continuitatea caracterului original și autentic a locuinței, trasează niște cadre specifice de utilizare a habitatului. Pentru a întregi imaginea locuinței în raport spațial pe teritoriul dintre Prut și Nistru, s-a făcut apel la relatările călătorilor străini din secolul al XIX, lucrările fundamentale ale autorilor (A. Zașciuk, P. Ștefănuță, Z. Moiseensko, A. Zaharov, N. Enciu, ș.a.), răspunsurile la chestionarele de teren.

Ocupațiile sunt accente și modelări cotidiene asupra spațiului. Denis E. Cosgrove menționează de bună seamă: „Peisajul trebuie judecat ca loc de trai și muncă prin prisma celor care trăiesc și muncesc acolo. Toate peisajele sunt simbolice, ele exprimă o dorință persistentă de a transforma imaginea pământului în imaginea unui rai și se supun unor schimbări, pentru că ele sunt expresia societății, care și ea devine istorie de-a lungul timpului” [27]. Ocupații precum cultivarea plantelor, creșterea animalelor, pescuitul sau meșteșugurile sunt determinate evident și firesc de condițiile și resursele naturale ale locului. Omul din spațiul rural muncește și ia de la natură tot ce îi oferă aceasta, umanizând-o în cel mai direct mod. Astfel unele sate se remarcă prin activități specifice, care au o pondere mare în cadrul economiei rurale locale. Prin urmare, unele localități din centrul și preponderent din sudul Basarabiei, au fost și continuă să fie importante grânare. Satele din Codrii Călărașilor, Orheiului sunt cunoscute prin munca la pădure. Satele de găgăuzi, bulgari situate în sudul uscat al țării, sunt cunoscute prin tradiția oieritului, ș.a.

Prin practicarea *meșteșugurilor*, oamenii din resursele litologice și vegetale au conferit obiectelor rezultate valențe culturale, magice, rituale. Ținând cont de resursele naturale, evidențiem patru complexe zonale ale meșteșugurilor, modalitate care ne ajută să înțelegem creația populară. Primul complex îl cuprind localitățile aflate în zona de pădure, care au dezvoltat o frumoasă civilizație a lemnului. Al doilea complex implică valorificarea resurselor vegetale. Acest meșteșug s-a materializat în activitatea butnașilor, rogojinarilor, împletitorilor în răchită, paie, pănușe etc. Al treilea complex cuprinde prelucrarea artistică a pietrei conjugate cu activități de vărărit, care a devenit o ocupație importantă pentru unele localități și mărci identitare. Spre exemplu, arhitectul Eugen Bâzgu sublinia că decorul arhitecturii populare în piatră din zona Orheiului Vechi este singura excepție din *oecumena românească*. Al patrulea complex reprezintă olăritul care a fost concentrat în centrele de la Cinișeuți, Iurceni, Hoginești, Țigănești, ș.a.

În concluzie, abordarea și conceptualizarea activităților care au în centrul lor munca drept forme și expresii materiale ale peisajului rural, ne-a ajutat să realizăm o sumară analiză a gradului de dependență a săteanului de mediul în care locuiește; de apreciere a formelor culturale materiale prin care s-a adaptat ființa umană la condițiile naturale; să demonstrăm că interacțiunea dintre om și mediu în satele dintre Prut și Nistru mențin cel mai adesea continuitatea și autenticitatea.

Căile și mijloacele de transport îndepărtează grupurile umane de izolare, drumul fiind „ieșirea spre lume”. De asemenea drumurile reprezintă interacțiunea permanentă dintre om și pământ ca fundament geologic și geomorfologic. Căile tradiționale de transport sunt socotite arterele spațiului pe care ființa umană se deplasează, însoțit fiind de mijloace de transport mai vechi sau mai noi, confecționate din fibre textile, împletite în fibre vegetale, construite și ansamblate în lemn și metal. Rețele de transport au fost trasate cu intenție și fără intenție, și-au conturat configurația în dependență de gradul de accidentare a reliefului, de împădurirea sau despădurirea spațiului respectiv, de structura pedologică. Pe drumuri de comerț, păstorit, călătorie, pelerinaje, ființa umană a purtat cu ea casa și locul de baștină, exprimat în elemente de civilizație (transport, produse locale, port) și de cultură (felul de a vorbi și „de a fi”, cântece, forme de organizare și solidaritate socială). Trasarea căilor de acces, mai mici sau mai mari, locale sau regionale, reprezintă dorința și dibăcia comunității de a se acomoda la condițiile de mediu pentru realizarea unor munci sau deplasări. Persistența unor căi de acces în teritoriu arată că spațiul este locuit, are viață și funcționalitate.

Vestimentația sau *portul* face parte din condițiile existențiale ale omului social prin definiție, reflectă modalitățile sezoniere și temporare de adaptare la anumite elemente climaterice sau fenomene meteorologice. Încadrarea teritoriului dintre Prut și Nistru în perimetrul climatului temperat continental a determinat locuitorii să-și alcătuiască hainele în așa fel încât să facă față înghețurilor și gerurilor aspre din perioada rece, aduse de masele de aer arctic, și să suporte cât mai bine temperaturile ridicate din perioada caldă, fiind determinate de masele de aer tropicale. Portul tradițional este o formă materială caracteristică peisajului rural, deoarece omul, ca actant principal al schimbării peisajului natural, a confecționat din resursele mediului înconjurător toate piesele vestimentației tradiționale. Aspectul artistic, inspirat adesea și din frumusețile naturii, s-a concretizat în motive și simboluri prezente veacuri la rând pe hainele moldovenilor, în special pe cămășile populare de sărbătoare. Prin urmare, femeia a știut, după un cod transmis din generație în generație, să transpună în mod estetic structura naturii pe cămașa populară, să scrie istoria și cultura neamului.

Alimentația este fără îndoială un element de cultură atât materială, cât și spirituală al unui popor. Prin urmare, pentru statornicia și adoptarea unui tip alimentar de către populația rurală, dar

și de către cea urbană, au conlucrat următorii factori: amplasarea fizico-geografică (factorul climatic și pedologic prielnic); formele de relief propice dezvoltării agriculturii. În opinia unor autori, condițiile (antropo) geografice au influențat comunitățile timp de milenii, întipărirându-le astfel obiceiuri alimentare ce se păstrează cu o rară tenacitate [11, p. 210]. De asemenea, asocierea dintre factorii naturali, economici (ocupaționali) și tradiție, a determinat apariția unor particularități regionale și, uneori, chiar locale. Un alt factor care și-a lăsat amprenta asupra obișnuințelor alimentare este Biserica Ortodoxă. Prin dogma creștin-estică și rânduiala ei specifică, aceasta a influențat foarte mult consumul anumitor alimente, calendarul alimentar anual, mai ales prin stabilirea perioadelor de post și de „câșlegi”. Factorul etno-lingvistic și-a lăsat amprenta în particularizarea unor tipuri de alimente și bucate în cadrul etniilor conlocuitoare.

În compartimentul **2.2. Componentele culturii spirituale**, se analizează și argumentează că principiile spirituale ale peisajului rural se conturează în specificul mentalității colectivității, concepții filozofice, folclorice de raportare la viață și spațiu; simbolismul locului, caracterul cognitiv al peisajului; reprezentarea identitară gender din punct de vedere social și mitofolcloric asupra spațiului; cunoștințele populare despre natură etc. Peisajele culturale rurale din interfluviul Prut-Nistru în comparație cu cele urbane a fost dintotdeauna parte componentă indispensabilă a universului naturii și au existat în timp și spațiu datorită echilibrului pe care l-au menținut cu mediul înconjurător. Acesta este o nesecată sursă de idei, simboluri, motive, modele de supraviețuire, lecții pentru viață și experiențe culturale.

Cunoștințele populare se încadrează organic în percepția tradițională asupra spațiului, naturii și provin din viața practică, rutina zilnică de muncă, gândirea logică. Cu toate acestea, ele își au izvorul în trecutul spiritual, mentalitate, concepții și credințe despre lume, au un caracter ancestral. Credințele și cunoștințele populare cuprind ansamblul de percepții, explicații și argumente științifico-populare privind etnoștiințele care se suprapun cu ordinea lor constitutivă și interpretativă în geosferele Terrei.

Școala anglo-americană de landșaftologie a lansat trei abordări spirituale ale peisajului potrivit cărora acesta este privit ca *sursă simbolică*, ca *text* și *concepție gender* [26, p. 81].

Peisajul privit ca simbol sugerează o condiție ce reflectă o sumă de elemente originale specifice unui spațiu și comunități. În ce privește conotația simbolică a peisajului, Oswald Spengler dezvoltă concepția *simbolismul spațiului*, având ca reper de cercetare mai multe culturi ce s-au dezvoltat istoric în diferite spații ale lumii. Principiile spirituale ale locului sunt reflectate prin sintagma *genius loci*, care are o putere evocatoare în determinarea caracteristicilor profilului antropologic și cultural al unei realități [12, p. 36]. Etnologul german Leo Frobenius, în urma cercetării etnografice a culturilor din Africa, a dezvoltat ideea că fizionomia culturilor și geneza lor este condiționată totdeauna de un anume „sentiment al spațiului”, o *paideuma* a peisajului.

Înțeles ca *text*, peisajul redă într-un mod vizual-descriptiv esența, consistența și suflul vieții sale cu schimbări, evoluții sau involuții. Acesta comunică cu privitorul prin înfățișarea panoramică pe care i-o prezintă, prin elementele culturale ce sunt purtătoare de informație și identitate. Peisajul relatează istoria unui loc și a oamenilor săi, este un document istoric și etnografic, ce conține cele mai relevante informații despre populația locală.

A treia direcție de abordare a peisajului cultural susținut de școala anglo-americană este cea *gender*. În opinia noastră, peisajul cultural rural dintre Prut și Nistru poate fi conceput prin două reprezentări identitare *gender*. Primul percept este reflecția sociologică, ce implică totalitatea impresiilor, concepțiilor și funcțiilor peisajului în opinia femeilor și bărbaților. Al doilea percept

are o interpretare mito-folclorică prezentă în mentalitatea comunității rurale și a concepției sale despre lume.

Instituțiile sociale tradiționale sunt elemente ale patrimoniului imaterial. În cadrul lor comunitatea locală, în spații bine delimitate din vatra satului, a asigurat o socializare, o transmitere a cunoștințelor și expresiilor culturale, a asigurat păstrarea normelor și cutumelor, a menținut cursul corect al vieții rurale.

O formă spirituală de cunoaștere a peisajelor rurale sunt genurile și speciile literaturii culte: romane, poezii, legende etc. Trimiterile și analiza surselor literare, folclorice, credințele și obiceiurile populare, privind perceperea rolului și sensul peisajului, dovedesc încă o dată importanța considerării lor ca izvoare edificatoare. Peisajul cultural rural s-a bucurat mereu de o atenție deosebită din partea omului, fie acesta țăran sau poet. Fiecare l-a conceput în baza trăirilor emoționale, a realităților sale, a așteptării și binecuvântării oferite de el.

Compartimentul **2.3. Tipologia peisajelor culturale rurale**, include structurări taxonomice, analize calitative de ordin cronologic și spațial asupra peisajelor culturale rurale. Astfel putem releva evoluția sau involuția componentelor de structură și reprezentare a peisajelor. Factorii care determină formarea peisajelor rurale, evidențierea particularităților de evoluție și schimbare, accentuarea unor caracteristici locale și originale, sunt următorii: amplasarea fizico-geografică, prezența anumitor resurselor naturale, tradițiile de muncă corelate cu componentele moștenite și realitatea istorică, specializarea economică, aspectul social conjugat cu indicii demografici și aspectul etnic al comunității.

În rezultatul analizei criteriilor de clasificare a peisajelor culturale, inclusiv rurale, realizate de diferiți specialiști (I. Ghinoiu, Y. Vedenin, P. Cocean, L. David), deducem concluzia că toate criteriile reflectă într-o logică algoritmică componența constitutivă a peisajelor, funcțiile îndeplinite de acestea, rolul lor în natură și pentru comunitate.

Tipologia propusă de noi cuprinde sincronic pe de o parte criteriul etnografic, geografic, social; pe de altă parte, însăși peisajul rural luat în ansamblu sau/și fragmente etnografice specifice lui, care se desfășoară și întâlnesc cu o pronunțată reprezentativitate în perimetrul acestuia. Prin urmare criteriile de clasificare a peisajelor culturale rurale sunt:

După modul de utilizare a terenurilor identificăm: *peisaj agrar, peisaj forestier, peisaj pastoral, peisaj viticol, peisaj pomicol, peisaj piscicol*. Acest criteriu a fost înaintat anterior de etnologii români I. Ghinoiu și L. David. Referitor la importanța substratului fitopedologic în conturarea peisajelor, Vos și Meekes afirmă că „majoritatea peisajelor culturale europene rezultă din utilizarea istorică a folosirii pământului pe o perioadă foarte îndelungată: diferite stadii s-au suprapus, rafinat sau înlocuit între ele” [29, p. 4]. În cadrul peisajelor respective comunitatea locală a săvârșit continuu o muncă creativă materială și spirituală ce sincronizează cu condițiile și resursele naturale ale locului, răspund așteptărilor și necesităților indivizilor, reflectă arhetipuri culturale și expresii de raportare și încadrare a omului în spațiul natural și cultural. Specificul peisajelor susnumite este confirmat prin felul organizării satelor, prin tipul locuinței și a anexelor gospodărești, ritmicitatea și caracterul ocupațiilor, originalitatea credințelor și sărbătorilor rezultate din caracterul natural și cultural local.

După structura morfologică: Satele sunt expresia realității geografice concretizată în formele orografice și configurația lor, sunt un rezultat al tipurilor de activități, o consecință a tradiției și realității istorice de întemeiere și configurare, o reflectare a preferințelor de organizare fie a populației băștinașe, fie a celei alogene. Respectiv, în baza clasificării înaintată de M. Mătcu și M. Hachi, distingem trei tipuri de sate conform structurii morfologice: *adunate, răsfirate și risipite*.

Subliniem că astăzi nu avem sate care să corespundă în totalitate unui anumit tip, persistând o combinație între ele, datorită indicilor de populare, migrația forței de muncă, etc.

După componența etnică, evidențiem sate de – *moldoveni, ucraineni, găgăuzi, bulgari, romi, ruși*. Structura etnică cristalizează componenta identitară și în același timp reprezintă forme de cultură proprie, mentalitate, relații sociale, modele de amenajare și modelare ale spațiului etc.

După dinamică, peisajele reprezintă procesul de evoluție a formelor și componentelor lor caracteristice. Noi încadrăm la acest criteriu trei categorii de peisaje rurale fuzionate cu componentele lor sociale și etnografice: *relicve* – numite de unii autori (M. Kuleshova) fosile, paleoculturale. Acest tip de peisaj pe teritoriul țării noastre este reprezentat de siturile arheologice, vechile vetre de sat ș.a.; *continue* – mai păstrează un rol social activ în societatea contemporană, procesul evolutiv este încă în curs de desfășurare, păstrând interdependența cu modul tradițional de viață. Exemple pot fi satele răsfirate, care continuu sub acțiunea factorilor economici, demografici cunosc un proces de adunare structurală; *evoluate* [4, p. 126] – sunt peisajele care reflectă o evoluție cât privește structura constitutivă, capacitatea, gradul de modernizare, nivelul de funcționalitate. Spre exemplu peisajele energetice de astăzi de înaltă capacitate și structură, în satul tradițional erau reprezentate de morile de vânt, care între timp au fost înlocuite cu instalațiile eoliene, morile industriale.

După durată, peisajele poartă amprenta timpului păstrător de experiențe culturale, istorie, tradiții, identitate, energie creativă. În această categorie includem trei tipuri de peisaje [2, p. 41]: *perene* – acestea au un caracter permanent de durată milenilor, secolelor, fiind create de om într-o îndepărtată perioadă istorică din considerente economice, politice, sociale, religioase – unele din ele rămânând a fi funcționale și astăzi. La această categorie aderă însăși exemplul satelor, considerate formă de organizare socio-economică, culturală milenară; *peisajele temporale* – peisaje cu o durată relativ scurtă, de ordinul săptămânilor, organizate în anumite anotimpuri, ca rezultat al factorilor și conjuncturii naturale, spirituale, sociale. Spre exemplu dezvoltarea și păstrarea unor autentice tradiții de cultivare a viței-de vie, a favorizat organizarea festivalurilor vinului, desfășurate în perioada de sfârșit al lunii septembrie și până la mijlocul lui octombrie. Un peisaj temporal cu o înaltă factură cromatică, simbolică ni-l oferă luna Martie, prin obiceiul de purtare a Mărțișorului; *efemere* – aceste peisaje derulează în cadrul zilelor, nopților, sau a câtorva ore, și manifestă deopotrivă valențe economice, culturale, folclorice, religioase deosebite. Unic în decursul anului, considerăm că este peisajul „Drumul luminii” din Noaptea de Înviere – cu conotații ample religioase, culturale și morale.

După interdependența dintre componentele culturale și subiecții informativi [24, p. 46] evidențiem: *peisajele în care purtătorii informației sunt monumente ale culturii materiale* (situri arheologice, obiective etnologice și realizări etnografice, monumente geologice cunoscute ca vetre preistorice de locuit etc); *peisajele unde purtătoare de informație este populația locală* (tezaurele umane vii) păstrătoare de valori culturale, exprimate prin tradiții, credințe și cunoștințe populare înregistrate în cultura orală; *peisaje care se bazează pe mitologie* – au la bază un argument religios, folcloric, simbolic, mitologic. Drept exemplu sunt spațiile care, după credințele populare, sunt locuite de ființe supranaturale, demonice; *peisajele care există doar virtual*, și nu au prototipuri concrete în lumea reală [24, p. 46], sunt rezultatul unor plâsmuiri, încercări ale omului de a înțelege anumite fenomene și procese naturale, de a interpreta și înțelege lumea de aici și cea de dincolo, etc.

După forma de delimitare, menționăm două tipuri: *peisaje cu limită materială*, teritorială fixată în spațiu. Marcate și vizibile prin indici antropici și naturali, juridici, teritorial-administrativi;

peisajele cu limită mentală poartă un caracter subiectiv, invizibil, cu o înaltă concepere psihologică, uneori tabu, prezent doar în conștiința oamenilor la nivel de credințe, superstiții.

În compartimentul **2.4. Concluzii la Capitolul 2**, am formulat principalele concluzii privind particularitățile de adaptare ale omului la mediul natural prin intermediul formelor de cultură materială, am analizat principiile și elementele spirituale ale spațiului pe care le-au conturat colectivitățile pe parcursul timpului, am realizat taxonomia peisajelor culturale rurale relevând caracteristicile lor esențiale.

În **capitolul 3**, denumit **Evoluția peisajului cultural rural: probleme și soluții**, am abordat specificul evoluției peisajelor rurale, problemele cu care se confruntă acestea la începutul secolului XXI relevând necesitatea implementării acțiunilor pentru salvarea lor.

În compartimentul **3.1. Factorii dinamicii peisajului rural**, în urma observațiilor de teren, analizei materialelor fotografice, studiilor de statistică, interviurilor de teren realizate cu locuitorii diferitor localități din R. Moldova, s-a ajuns la confirmarea ideii – peisajul cultural rural dintre Prut și Nistru, în decursul unui secol și jumătate, a cunoscut schimbări de imagine, consistență arhitecturală, practicarea unor activități de muncă, concepții de organizare și utilizare a spațiului.

Factorii dinamicii peisajelor culturale rurale sunt cei *geoeconomici, sociodemografici, istorico-politici, economici, culturali* – importanți în prezentarea și evaluarea aspectelor cantitative și calitative de evoluție, involuție, modelare, modificare a spațiului rural.

În opinia noastră, prezentarea relevanței factorilor dinamicii peisajelor rurale a fost posibilă de efectuat printr-o analiză complexă și concretă asupra satelor. Cercetând tipologia studiilor de caz propusă de Robert E. Stake (1994), am optat pentru cel de-al treilea tip, care presupune discuții individuale despre unele cazuri ce ar putea fi condiții de viață, probleme ale unei comunități, ca să înțelegem la final legătura dintre acestea [12, p. 196]. Analiza noastră a vizat trei sate: Cosăuți – Soroca, Măgdăcești – Criuleni și Crihana Veche – Cahul. Rațiunea care a determinat alegerea acestor trei așezări a fost prezența unei continuități longitudinale geografice; așezarea acestor localități în valea unui râu – fluviul Nistru în cazul satului Cosăuți, râul Ichel în cazul localității Măgdăcești și râul Prut în cazul satului Crihana Veche; originalitatea culturală ce se manifestă în ocupațiile tradiționale, continuitatea în timp și spațiu a formelor de locuire și de utilizare a terenurilor etc. Un alt motiv, unul din cele mai importante, este criteriul în baza căruia analizăm și demonstrăm evoluția și dinamica așezării. Astfel axa culturală rezidă în cercetarea satului Cosăuți, ca peisaj rural original prin tradițiile de muncă în meșteșugul cioplirii artistice a pietrei. Localitatea a fost analizată în baza clasificării etnografice propusă de Nicolae Dunăre. Satul Măgdăcești a fost cercetat prin prisma schimbărilor și evoluțiilor de morfostructură ce reflectă distribuția teritorială a populației și a rețelei așezării, taxonomie avansată de Ion Vlăduțiu. Localitatea Crihana Veche a fost analizată din perspectiva tipurilor de peisaje etnografice după criteriul înaintat de Ion Ghinoiu – modul de utilizare al terenurilor.

Peisajul rural *Cosăuți* arată continuitatea habitatului uman în acest spațiu. Resursele litologice (gresie, granit) a determinat dezvoltarea cioplitului artistic în piatră, care, putem spune cu fermă convingere, este un produs al creației locale și dovedește o funcționalitate activă până în prezent. Aceasta este o particularitate a localității ce o identifică drept peisaj cultural de o înaltă importanță. E necesar să menționăm că în decursul timpului, atelierelor de prelucrat piatra nu au asigurat doar locuri de muncă, ci au fost și sunt instituții educative și de formare profesională. Realizările artistice sunt părți componente ale decorului satului – un argument al spiritului creativ și al activității migăloase a meșterilor. Prin urmare, cioplitul în piatră a devenit în timp, o tradiție a

celor de la Cosăuți, transmisă din generație în generație. Conform datelor statistice, prelucrarea mai intensivă a pietrei a început în primii ani ai secolului XX, înregistrând ulterior în anii '70-'80 al aceluiași secol cele mai înalți indicatori, ca să ajungă azi la indici mai mici. Meșteșugul cioplirii pietrei la Cosăuți comportă valori estetice și culturale, este un fenomen și o expresie culturală a unei tradiții rurale locale, ce reflectă un element de civilizație rurală și meșteșugărească.

Satul Măgdăcești a fost analizat prin prisma evoluției structurale a vetrei și moșiei, de la un sat risipit, până la sfârșitul secolului XIX, la unul răsfirat, în prima jumătate a secolului XX, și, în cele din urmă, constituirea acestuia ca sat cu o organizare adunată a caselor, aliniat de-a lungul drumului, la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI. O cunoaștere a evoluției satului Măgdăcești, de la unul risipit la unul cu o organizare adunată a caselor, s-a putut realiza prin analiza „nucleelor de gospodării”, numite „mahalale”, care au avut un rol funcțional în construcția morfostructurală până la mijlocul secolului al XX-lea. Mai târziu, în anii '70-'80 ai secolului XX, ulițele au început să fie trasate în linie dreaptă, conform proiectelor cadastrale raionale, și datorită creșterii numărului populației pe baza strămutării locuitorilor din satul Drăsliceni; de repartizarea loturilor pentru construcția caselor pentru tinerele familii din satele Drăsliceni și Ratuș. Prin urmare, în ultimele decenii ale secolului XX– începutul secolului XXI, din cauza creșterii rapide a numărului populației, a lipsei de loturi pentru spațiu locativ, neprelucrarea grădinilor din interiorul vetrei, cauzează un proces de adunare. Presiunea exercitată asupra terenurilor care capătă statut de intravilan a făcut ca pământurile cultivate să fie situate exclusiv în afara vetrei, fiind valorificate în întregime.

În funcție de modul de utilizare a terenurilor, comunei *Crihana Veche* îi corespunde peisajul mixt, în care se distinge peisajul piscicol și pastoral. Conturarea acestora sunt o determinantă a condițiilor și resurselor naturale locale, a realităților istorice și a performanțelor culturale. Populația locală a dezvoltat o cultură piscicolă, prin aplicarea tehnicilor de exploatare a bogățiilor ihtiologice, vegetale, hidrologice ale lacului Manta, etc. Acest lucru a mai fost posibil și prin conturarea unei culturi materiale reprezentată de diverse mijloace de transport pe apă și instrumente de pescuit. Funcționalitatea înaltă a gospodăriei piscicole care a activat în perioada sovietică, constituie un argument că acestei ocupații i-au fost conferite atribute economice locale. În ultimele decenii pescuitul a înregistrat o linie de descendență din cauza dezechilibrelor ecosistemului acvatic, întreruperii activității gospodăriei piscicole, lipsa continuității de transmitere a experienței și cunoștințelor pescărești ș.a. Păstoritul practicat de crihăneni a păstrat pe parcursul secolelor o importantă funcționalitate economico-culturală dimensionată, grație instrumentelor materiale și culturale, sărbătorilor tradiționale pastorale, încât are până în prezent un impact simbolic, spiritual și economic notoriu asupra comunității, fiind confirmate de cele 11 stâne de oi și una de capre aflate pe moșia satului.

Compartimentul 3.2., abordează ***problemele actuale ale spațiului rural*** în legătură conceptuală dintre esența utopie și distopie rurală. Utopia rurală ne prezintă un peisaj rural ideal, autentic, reprezentat mereu de un arhetip, un model utopic de convețuire pentru comunitatea rurală locală și a societății în ansamblu. Acest model construit, creat, a tins întotdeauna să reflecte lumea interioară a colectivității, formele de muncă specifice teritoriului; iar rezultatul acestui proces creațional s-a dorit să persiste continuu ca model pentru generațiile următoare și ca o reflecție a raiului. În disonanță, distopia rurală ne pune în prim-plan problemele actuale, situația reală a peisajului rural, descrie o realitate negativă și, în mare măsură, nestabilă. Actualitatea arată că așezările rurale au devenit vulnerabile în fața problemelor de diferit gen, fapt ce a dus la o criză profundă.

Problemele de ordin economic cuprind: lipsa infrastructurii economice dezvoltate, creșterea continuă a indicelui șomajului, salariile mizere, lipsa investițiilor în agricultură- ramura economică de bază a spațiului rural. Aici mai adăugăm situația deplorabilă a locurilor de muncă în sectorul de stat, costurile mari în deschiderea unei afaceri, nevalorificarea terenurilor agricole din cauza insuficienței resurselor financiare și a politicilor agricole ineficiente – toate acestea au repercusiuni negative asupra ritmurilor de continuitate sustenabilă economică și socială a spațiilor rurale. Reeșind din aceste probleme, statul ar trebui să încurajeze practicarea unei agriculturi ecologice, deoarece aceasta este miza politicilor agricole europene. De asemenea, autoritățile de resort trebuie să susțină dezvoltarea meșteșugurilor locale pentru a le transforma în afaceri, fapt care ar duce la crearea locurilor de muncă.

Problemele de ordin socio-demografic se concretizează în depopularea satelor, scăderea indicelui natalității și creșterea indicelui mortalității, îmbătrânirea demografică, accentuarea procesului de migrație, agravarea sănătății și micșorarea speranței de viață ș.a. În aceste condiții, atestăm o îmbătrânire demografică rurală în ascensiune. O altă problemă majoră este migrația, care se manifestă cu precădere din satele nordice și sudice spre centrele urbane regionale sau capitală, din satele mici fără infrastructură economică și socială către satele mai mari, și mai nou deplasarea populației urbane către suburbii. Drept urmare, observăm că subiecții migratori, tot mai mult sunt persoane cu studii superioare și aflate în categoria de persoane active. În consecință, satul devine precum un om bolnav, un invalid fără forțe de muncă, ce are nevoie de ajutor și susținere din partea celor plecați peste hotare.

Problemele ecologice determină dezechilibrele corespunzătoare cauzate de: poluarea și calitatea joasă a resurselor de apă, acumularea și gestionarea incorectă a deșeurilor, scăderea fertilității solului ș.a., care au efecte negative asupra cadrului natural, estetic și ecologic al satelor.

Alte două probleme la fel de importante pentru peisajul rural sunt cele ale crizei *culturii materiale și culturii spirituale*. Anume sub aceste aspecte satul prezintă interes pentru direcțiile actuale ale etnologiei, deoarece comunitatea rurală este cea mai vulnerabilă în condițiile unei societăți în transformare. Observăm de asemenea în teren aspecte de involuție cantitative și calitative a lumii rurale, tendința oamenilor de a oferi importantă a tot ce este nou ignorând valoarea a tot ce ține de trecut. Transformarea, schimbarea concepțiilor și preferințelor de construcție, de amenajare au știrbit din aspectul inițial al unui peisaj rural. În unele localități din apropierea centrelor urbane se înregistrează încetarea practicării unor obiceiuri, renunțarea la tradiții considerate depășite. Îngrijorătoare pentru așezările rurale este problema copiilor și a tinerei generații rămași fără supravegherea părinților. Se pierde legătura dintre generații, nu există liantul dintre subiectul de „transmitere” și „moștenire” a activităților tradiționale, cunoștințelor, obiceiurilor, pregătirea pentru viață și educația părintească.

În pofida tuturor transformărilor, problemelor, comunitățile rurale nu se pierd, acestea au o dinamică proprie de evoluție și o modalitate proprie de acceptare a transformărilor. Respectiv, fiecare generație moștenitoare are datoria de a păstra / continua într-o formă cât mai aproape de originalitate ceea ce a moștenit de la generațiile precedente.

În compartimentul 3.3., intitulat *Rolul comunității științifice, locale și al cadrului legislativ-instituțional în monitorizarea peisajului rural*, subliniem că importanța protejării și asigurarea continuității unui peisaj rural autentic și armonios ține de responsabilitatea și sarcina tuturor instituțiilor de stat și a populației locale în special.

Rolul comunității științifice în studierea și promovarea peisajului cultural rural este unul de prioritate, deoarece numai specialiștii în studierea spațiului rural (sub aspect geosociocultural)

cunosc particularitățile defnitorii ale comunităților rurale. În urma analizei, sistematizării, cercetării științifice, cercetătorii cunosc cel mai bine acțiunile necesare pentru a asigura prezența continuă a spațiilor rurale autentice. Rolul oamenilor de știință se concretizează în limita următoarelor cadre contextuale: este subiect de consultare și colaborare cu mediul instituțional-politic pentru crearea unor planuri de acțiuni specifice de dezvoltare calitativă; sunt cei mai indicați specialiști care pot furniza informații veridice pentru a asigura redescoperirea, reactualizarea și promovarea identităților locale și a produselor activității lor materiale și imateriale. În acest context subliniem și alte acțiuni ale comunității științifice: este necesară implementarea proiectelor de cercetare interdisciplinară a peisajului care să reunească specialiști din diferite domenii științifice; sunt utile conferințele și workshop-urile pentru abordarea problemelor, situațiilor de instabilitate și vulnerabilitate a spațiilor rurale, conferințe ce ar fi bine să se finalizeze cu rezoluții ce ar deveni ulterior proiecte de lege în domeniu. Mediul științific este cel mai indicat să-și asume prerogativele de cercetare, recunoaștere a importanței peisajului cultural rural ca formă de patrimoniu natural și cultural.

Rolul comunității locale în păstrarea continuității peisajului rural. Comunitatea locală este subiectul și creatorul principal al peisajului cultural rural, și își asumă rolul executiv în realizarea planurilor de protejare a localității lor. Reușita și existența satelor este dependentă de receptivitatea comunității locale; conștientizarea de către aceasta a spațiului pe care trăiește și crearea condițiilor bune de trai; protejarea muncii, creației și memoriei generațiilor precedente prin reactualizarea și promovarea sărbătorilor și tradițiilor autentice în rândul tinerilor; organizarea de *master-class*-uri ale meșterilor în diferite localități, a târgurilor locale, astfel se susțin financiar meșterii populari, ș.a. Pentru o susținabilitate etnoculturală a spațiilor rurale sunt necesare implementarea diferitor măsuri care ar echilibra raportul natură – om – cultură.

Rolul cadrului legislativ-instituțional în vederea recunoașterii, protejării și dezvoltării peisajului cultural rural este unul cheie deoarece deține cea mai mare putere de decizie. Aspectul juridic-legislativ al rolului instituțiilor de stat este cel de a crea o bază normativă coerentă, viabilă în timp, de recunoaștere a peisajului cultural rural din Republica Moldova; să protejeze și susțină satul în fața proceselor și acțiunilor distructive. Managementul unui peisaj rural este necesar să fie realizat în concordanță cu conservarea valorilor patrimoniului material și imaterial, care reflectă interacțiunea dintre om și mediul lui de trai, precum și percepțiile acestuia despre spațiul ce-l locuiește. Cadrul legislativ trebuie să ofere o platformă legală și corectă de colaborare la nivel de subiecți juridici, administrativi, politici, științifici și populație locală.

Compartimentul **3.4. Concluzii la Capitolul 3**, a trasat următoarele idei: factorii dinamicii peisajelor culturale rurale; criteriile de analiză a celor trei studii de caz; problemele lumii rurale reflectate prin relația dihotomică utopie/distopie; rolul comunității științifice, comunității locale și cadrului legislativ-instituțional privind cercetarea, dezvoltarea și protejarea peisajelor rurale.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Studierea problematicii vizând peisajul cultural rural al Republicii Moldova în prezent a fost determinată de următorii factori: conturarea unei noi direcții de cercetare în știința națională și mondială privind conceptul de peisaj cultural; sporirea importanței valorificării teritoriului în conformitate cu principiile ecologice naturale și culturale; asigurarea continuității realizărilor materiale și spirituale ale comunităților în limitele unor spații originare; menținerea diversității culturale, biologice și geomorfe; necesitatea protejării civilizației rurale ca obiect de patrimoniu natural și cultural.

Problema științifică importantă soluționată. În cadrul cercetării a fost determinat impactul reciproc dintre mediul natural și formele de civilizație și cultură din cadrul satelor de la sfârșitul secolului XIX–începutul secolului XXI, *fapt care a condus* la explicarea conceptului de peisaj cultural rural dintre Prut și Nistru, *în vederea* stabilirii soluțiilor privind dezvoltarea, promovarea și salvagardarea spațiilor rurale în acord cu conceptul dezvoltării durabile.

În rezultatul cercetării, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Conceptul de peisaj cultural este unul nou pentru cercetare la nivel mondial și național, fapt pe care l-am confirmat în rezultatul relevării multiplelor studii transdisciplinare realizate în cadrul școlilor științifice: germană, franceză, anglo-americană, rusă, românească. În același context aportul autoarei este acela că a definit și explicat conceptul și prin termenii avansați de UNESCO, care consideră peisajele culturale obiecte de patrimoniu național și universal. Peisajele culturale sunt un model de trai al grupurilor etnice care în condițiile globalizării sunt supuse unui proces rapid de transformare, degradare, pierderea calității lor materiale și spirituale.
2. Sinteza modelelor de cercetare și a noțiunilor cu care s-a operat ne-a ajutat să relevăm și explicăm particularitățile unui peisaj cultural rural, aspectele de constituire și funcționare a acestuia. O finalitate importantă atinsă de autor în cadrul acestui demers științific este elaborarea ecuațiilor conceptuale, schemelor structurale ale conceptului de peisaj cultural rural, rezultat care demonstrează un proces metodologic sistemic, teoretic și empiric, interdisciplinar.
3. Relevanța studiului este confirmată de aportul acestuia în explicarea noțiunii de peisaj cultural rural prin analiza relației reciproce dintre comunitatea locală și cadrul natural. În special acest fapt a fost posibil, prin relevarea deziteratelor (limitele resurselor și condițiilor naturale locale, tradiția etnică, realitatea istorică, conjuncturile economice), care au stat la baza conturării anumitor modele și forme de modelare a spațiului (satul, locuința și gospodăria, ocupațiile, căile și mijloacele de transport, portul, alimentația). Subliniem că matricea organizării spațiului este încadrată în tiparele gândirii populare, ce sunt fundamentate pe cunoștințe seculare și experiențe culturale, transmise ca informație etnografică din generație în generație.
4. Interpretarea spirituală a peisajului prin intermediul raporturilor omului cu universul; concepțiilor și credințelor acestuia față de lumea înconjurătoare conturează și definesc trăsăturile identitare ale unui popor, a concepției acestuia asupra imaginii ideale, arhetipale a lumii. În rezultatul sistematizării complexului teoretic și factologic al cercetării trasăm ideea că peisajul cultural rural pentru comunitatea locală colportă amprente emoționale, axiologice, cromatice, simbolice, cognitive, familiare, istorice și civilizaționale.
5. Relevanța teoretică a prezentului discurs științific constă în taxonomia peisajelor culturale rurale elaborată de către autor. Tipologia propusă prezintă diversitatea realizărilor de viață materială și spirituală a comunității rurale locale și ne ajută să-i înțelegem nivelele dimensionale, creaționale, psihologice, folclorice de încadrare în spațiu și timp. Astfel, prin analiza criteriilor de clasificare înaintate de diferiți autori, și prin pulsarea unor criterii și exemple proprii, am identificat

următoarele tipuri de peisaje: *după modul de utilizare a terenurilor* avem peisaj: agrar, forestier, pastoral, viticol, pomicol, piscicol; *după structură morfologică*: adunate, răsfirate, risipite; *după componența etnică*: de moldoveni români, ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari, romi; *după dinamică*: relieve, continue, evaluate; *după durată*: perene, temporale, efemere; *după interdependența dintre componentele culturale și subiecții informativi*: peisajele în care purtătorii informației sunt monumente ale culturii materiale, peisajele în care purtătoare de informație este populația locală; peisaje care se bazează pe mitologie, peisaje care există doar vizual; *după forma de delimitare*, există peisaje cu limită materială și cu limită mentală.

6. Analiza studiilor de caz (Cosăuți, Măgdăcești, Crihana Veche) a confirmat că peisajele rurale au o dinamică proprie de dezvoltare, comunitatea încearcă să păstreze originalitatea realizărilor culturale și materiale prin adaptarea la condițiile unei lumi în transformare. Caracterul unitar al tezei a fost întregit de explicarea problemelor actuale ale satului (economice, socio-demografice, ecologice, criza culturii materiale și culturii spirituale) prin tranzitarea relației dihotomice utopie/distopie rurală.

7. Asigurarea păstrării caracterului original al spațiului rural este posibilă doar prin contribuția conjugată a comunității științifice, a cadrului legislativ-instituțional și a populației locale, care să colaboreze în perspectiva elaborării programelor sustenabile de dezvoltare corectă a comunității rurale. Programe care să fortifice, să promoveze, să protejeze și să mențină echilibrul peisajului rural în fața problemelor mileniului. Rezultatele concrete la pozițiile discutate sunt redată detaliat în textul tezei.

Importanța cunoașterii peisajelor rurale este justificată de faptul că spațiul trebuie valorificat în baza specificului său natural și cultural local, respectând o dezvoltare durabilă. Adoptând o asemenea poziție, enunțăm următoarele **recomandări**:

1. Elaborarea unui act legislativ cu referire exclusivă la categoria peisajelor culturale și statutul lor pe teritoriul Republicii Moldova;
2. Organizarea diferitor seminare cu participarea specialiștilor din diferite domenii de cercetare, a funcționarilor publici cu prerogative de decizie, pentru instruirea și cunoașterea specificului peisajului cultural rural în perspectiva stabilirii unor planuri de acțiuni;
3. Organizarea conferințelor în vederea abordării problemelor, situațiilor de instabilitate și vulnerabilitate a spațiilor rurale, manifestări ce ar fi bine să se încheie cu rezoluții care ar deveni ulterior proiecte de lege;
4. Elaborarea și editarea lucrărilor științifice și de popularizare a științei pentru a facilita diseminarea cunoștințelor de profil în societate;
5. Crearea zonelor etnopeisagistice care vor fi modele de promovare a turismului;
6. Realizarea pașapoartelor etnogeografice ale localităților concretizate în platforme de promovare, baze de date, cărți de vizită etc.;
7. Acordarea statutului de peisaj cultural rural de importanță și reprezentativitate națională unor localități, pentru păstrarea și salvagardarea patrimoniului natural și cultural;
8. Conferirea unor localități a statutului de sate-muzeu.

Spațiul rural a devenit armonios prin ordinea și echilibrul organizării gospodăriei, consecvenței lucrării pământului, abilităților populației locale de a utiliza rațional resursele naturale, capacităților sale de adaptare la condițiile de mediu; creativității de a dedica muncii și naturii frumoase expresii de creație populară. Importanța cunoașterii peisajelor rurale ar ajuta comunitatea să-și reconsidere teritoriul; să-și păstreze identitatea locală; să-și analizeze și să-și reconceapă beneficiile spațiului pe care îl posedă.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Benoist L. Semne, simboluri și mituri, Trad. de Smaranda Bădiliță. București: Ed. Humanitas, 1995. 159 p.
2. Cocean P., David, N. Peisajele Culturale. Cluj-Napoca: Risoprint, 2014. 213 p.
3. Cucu V., Băcănaru I. Geografia satului românesc. În: Sociologia Militans, V: Sociologie Geografică. București: Ed. Științifică, 1972, p. 76-110.
4. David L. Peisajele Etnografice din România. București: Ed. Etnologică, 2015. 191 p.
5. Drăguț L. Geografia peisajului. Cluj: Ed. Presa Universitară Clujeană, 2000. 295 p.
6. Golopenția A., Georgescu D.C. 60 Sate Românești, cercetate de echipele studentești în vara anului 1938. Vol. I: Populația. București: I. Științe Sociale al României, 1941. 159 p.
7. Guja P. I. Natura și Omul la Nișcani (observări antropogeografice). În: Buletinul Institutului Social Român din Basarabia (Nișcani și Iurceni), tom. I. Chișinău: Tiparul moldovenesc, 1937, p. 39-55.
8. Herseni T. Problema metodei în etnologie. În: Introducere în etnologie. Coord. R. Vulcănescu București: Editura Academiei, 1980, p. 173.
9. Malski, B. Viața moldovenilor de la Nistru. Olăneștii. Monografia sociologică a unui sat de pe Nistru. Vol. I. Cetatea Albă: [s.n], 1939. 331 p.
10. Matei C., ș.a. Cartea Verde a Populației Republicii Moldova. Chișinău: Statistica, 2009. 56 p.
11. Mincu I. Impactul om alimentație. București: Ed. Medicală, 1993. 398 p.
12. Moscovici S., Buchini F. Metodologia științelor socioumane. Trad. de Vasile Savin. Iași: Polirom, 2007. 556 p.
13. Năstase Gh. I. Locuința din satul Copanca (Evoluție, materiale, tipuri și adaptare la mediul fizic și uman). În: B.I.C.S.R.R.C., tom. II. Chișinău: Tiparul moldovenesc, 1939, p. 180-191.
14. Sîrbu C. Peisaj cultural și teritoriu – Istorie și semnificație. Cours, anul V. București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, 2011. 90 p.
15. Ștefănuță P. Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos. În: Anuarul Arhivei de Folclor, nr. 4. București, 1937, p. 31-227.
16. Ștefănuță P. Cercetarea Monografică a regiunii Codrului din Basarabia. Delimitarea regiunii și alegerea satelor. În: B.I.C.S.R.R.C., tom. II (1938), Chișinău, 1939. 616 p.
17. Ștefănuță P. Folclor și Tradiții Populare. Vol. 1. Chișinău: Știința, 1991. 360 p.
18. Ștefănuță P. Folclor și Tradiții Populare. Vol. 2. Chișinău: Știința, 1991. 512 p.
19. Știucă N. A. Cercetarea etnologică de teren, astăzi. Cours de lecții. București: Editura Universității, 2007. 109 p.
20. Vert C. Geografia populației și așezărilor umane. Timișoara: Universitatea de Vest din Timișoara, 2000. 307 p.
21. Vlăduțiu I. Etnografia românească. Istoric. Cultura materială. Obiceiuri. București: Ed. Științifică, 1973. 508 p.
22. Zavoianu I., Alexandrescu M. Preocupări legate de studiul peisajului. În: Revista Geografică, anul I, nr. 1. București: Institutul de geografie. 1994, p. 77-85.

În limba rusă:

23. Веденин Ю.А., Кулешова М. Е. Культурный ландшафт как объект культурного и природного наследия. În: Известия АН. Серия географическая, Но. 1. Москва: Известия АН, 2001, с. 7-14.

24. Веденин Ю. А., Кулешова М. Е. Культурный ландшафт как объект наследия. Институт Наследия. Москва: Дмитрий Буланин, 2004. 620 с.
25. Кусков А. С., Арсеньева Е. И. Устойчивое развитие туризма: направления, тенденции, технологии. În: Сборник материалов международной научно-практической конференции. Улан-Удэ: БИП, 2005, с.15-25.
26. Латышева А. Ю. Обзор современных исследований культурного ландшафта в англо-американской культурной географии. În: Культурные ландшафты России и устойчивое развитие. Четвертый выпуск научных трудов семинара «Культурный ландшафт». Москва: Географический факультет МГУ, 2009, с. 80-85.

În limba engleză:

27. Cosgrove D. E. Social Formation and Symbolic Landscape. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1984. 293 p.
28. James P. E., Martin, G. All Possible Worlds: A History of Geographical Ideas. New York: John Wiley & Sons, 1981. 662 p.
29. Vos W., Meekes H. Trends in European Cultural Landscape development: Perspectives for a Sustainable Future. În: Landscape and Urban Planning. Nr.46, 1999, p. 4

În limba franceză:

30. Pinchemel P., Pinchemel, G. La face de la terre. Eléments de géographie. Paris: A. Colin, 1988. 519 p.

Surse web:

31. Alderman D., Inwood J. Landscapes of Memory and Socially. // Just Futures more. http://www.academia.edu/2252709/Landscapes_of_Memory_and_Socially_Just_Futures (vizitat 20.02.2014)
32. Cultural Landscape. <https://www.scahome.org/publications/proceedings/Proceedings.11Fleming.pdf> (vizitat 23.03.15)
33. La dimension culturelle de la géographie humaine française : genres de vie et paysages. În: Environnement, 2012. <http://environnement.savoir.fr/la-dimension-culturelle-de-la-geographie-humaine-francaise-genres-de-vie-et-paysages/> (vizitat 23.03. 15)

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

1. Onica D. *Forme etnoculturale în peisajul antropogeografic rural din Basarabia*. În: Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei. Nr.15. Iași: MEM, 2015, p. 311-341. ISSN 1583-6819.
2. Onica D. *Satele Basarabiei, ca peisaje etnografice*. În: Revista Magazin Istoric. Nr. 3. București: Coresi, 2016, p.11-15. ISSN 0541-88IX.
3. Onica D. *Taxonomia peisajelor culturale rurale*. În: Conferința internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: „Viziuni ale tinerilor cercetători”, ediția a V-a. Chișinău: Biotehdesign, 2016, p. 155-158.
4. Onica D. *Peisajul rural în corelație cu sentimentul de identitate locală*. În: Revista de literatură - artă - cultură Interartes. Anul IV, nr.7. Constanța, 2015, p.81-86. ISSN 2285-9357
5. Onica D. *Elemente utopice și distopice în peisajul rural din Republica Moldova*. În: Revista de literatură - artă - cultură Inter Artes. Anul IV, nr.6. Constanța, 2015, p.116-120. ISSN 2285-9357.
6. Onica D. *Rolul comunității academice, instituțional-politice și populației locale în vederea recunoașterii, protejării și dezvoltării peisajului cultural rural*. În: Revista de etnologie și Culturologie.Vol. XVIII. Chișinău: IPC, 2015, p. 129-134. ISSN 1857–2049.
7. Onica D. *Peisajul cultural – model de reprezentare și promovare a identității culturale*. În: Conferință internațională Identitățile Chișinăului, ediția a II-a. Chișinău: ARC, 2015, p.276-286. ISBN 978-9975-61-871-7.
8. Onica D. *Rolul comunității academice, instituțional-politice și locale în recunoașterea, protejarea și dezvoltarea peisajului cultural rural*. În: Tezele Conferinței Științifice Internaționale „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor”, ed.a VII-a. Chișinău: Garomont, 2015, p. 86. ISBN 978-9975-3058-8-4.
9. Onica D. *Utopie și distopie rurală în peisajul cultural rural din Republica Moldova*. În: Tezele Conferinței Științifice Internaționale a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: „Viziuni ale tinerilor cercetători”. Chișinău: Art Poligraf, 2015, p. 96. CZU: 082:[001.38+378].
10. Onica D. *Importanța conceptului identității teritoriale în studiul peisajului cultural rural*. În: Conferința Științifică „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor”, ed. a VI-a. Chișinău: Notograf Prim, 2014, p. 76-77. ISBN 978-9975-115-35-3.
11. Onica D. *Contribuția programelor educaționale în promovarea diversității culturale*. În: Ghidul metodologic (științifico-practic) pentru cadrele didactice și elevi/studenti. Migrația și Consolidarea Dialogului Cultural. Chișinău: Euroclio și AgiroMd, 2014, p.151-158. CZU 37.016.046:811.135.1'36.
12. Onica D. *Peisajul cultural rural din Republica Moldova:concepte, probleme și argumente pentru cercetare*. În: Buletinul Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicola Etnografie și Muzeologie.Vol. 21(34). Chișinău: MNEIN, 2014, p. 164-171. ISSN 1857-0054.
13. Onica D. *Noi direcții de cercetare a peisajului cultural rural din Republica Moldova*. În: Conferința internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: „Viziuni ale tinerilor cercetători”. Chișinău: Artpoligraf, 2014, p.96.
14. Onica D. *Satul Măgdăcești-aspecte istorice și toponimice ale relației moșie-vatră*. În: Buletinul Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicola Etnografie și Muzeologie.Vol. 19(32). Chișinău: MNEIN, 2013, p. 87-99. ISSN 1857-0054.
15. Onica D. *Aspectul și importanța geopolitică a fluviului Nistru în contextul tratatelor internaționale din sec.al XVIII-lea*. În: Buletinul Științific al Tinerilor Istorigi, seria nouă I(VI). Chișinău: Bons Offices, 2012, p.103-107. ISSN 1857-4947.
16. Onica D. *Seminarul internațional Saint George Hidirellez. Despre colaborări internaționale în domeniul promovării patrimoniului cultural imaterial*. În: Buletinul Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicola Etnografie și Muzeologie.Vol. 17(30). Chișinău: MNEIN, 2012, p.176-184. ISSN 1857-0054.

17. Onica D. *Fluviul Nistru - hotar geopolitic în Evul Mediu*. În: *Lucrările conferinței internaționale 200 de ani de la geneza problemei Basarabiei. Aspecte social-politice, economice și culturale*. Chișinău: UST, 2012, p. 191-195. ISBN 978-9975-76-093-5.
18. Onica D. *Viticultura în Țara Moldovei – Aspecte general Istorice și Documentare*. În: *Buletinul Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, fascicula Etnografie și Muzeologie*. Vol. 15(28). Chișinău: MNEIN, 2011, p. 97-106. ISSN 1857-0054.
19. Onica D. *Urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei*. În: *Lucrările conferinței științifice „Țara Moldovei pe harta Europei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare” consacrată jubileului de 80 de ani a Universității de Stat din Tiraspol*. Chișinău: UST, 2010, p. 3-7. ISBN 978-9975-76-032-4.
20. Onica D. *Ramurile economice în Țara Moldovei. Viticultura*. În: *Lucrările conferinței științifice „Moldova între tradiție și actualitate”, dedicată jubileului de 300 de ani de la înscăunarea lui Dimitrie Cantemir*. Chișinău: UST, 2010, p. 94-101. ISBN 978-9975-76-057-7.

ADNOTARE

Onica Dorina. Peisajul cultural rural dintre Prut și Nistru (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XXI-lea), teză de doctor în istorie, Chișinău, 2016.

Structura tezei: introducere, trei capitole, adnotări în trei limbi, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 260 de titluri, 4 anexe, 2 diagrame, 3 tabele, 2 scheme, 148 pagini text de bază.

Cuvinte-cheie: peisaj cultural, peisaj cultural rural, resurse și condiții naturale, culturalizare, cultură materială, cultură spirituală, evoluție, spațiu locuit, patrimoniu.

Domeniul de studiu: 612.01 – Etnologie.

Scopul tezei: constă în analiza și explicarea relației om – natură prin intermediul conceptului de peisaj cultural rural, care să cuprindă aspectul etnografic confirmat fiind de evoluția componentelor culturii materiale și spirituale

Obiectivele prezentului demers științific constau în: analiza istoriografiei temei de cercetare; definirea și analiza conceptului de peisaj cultural rural; determinarea aspectelor metodologice interdisciplinare de cercetare; explicarea impactului reciproc dintre cadrul natural și componentele culturii materiale și spirituale ale peisajului rural; realizarea clasificării peisajelor culturale rurale; analiza problemelor actuale ale spațiului rural, identificând elementele de distopie și utopie; precizarea rolului comunității științifice și locale, cadrului legislativ-instituțional privind cercetarea, dezvoltarea și salvagardarea peisajelor rurale.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în: *a fost determinat impactul reciproc dintre mediul natural și formele de civilizație și cultură din cadrul satelor, de la sfârșitul sec. XIX – înc. sec. XXI, fapt care a condus la explicarea conceptului de peisaj cultural rural, în vederea stabilirii unor soluții privind dezvoltarea, promovarea și salvagardarea spațiilor rurale în acord cu conceptul de dezvoltare durabilă.*

Noutatea și originalitatea științifică. Lucrarea este o primă tentativă de abordare și explicare a conceptului de peisaj cultural rural, utilizând sincron terminologia avansată de știință și cea înaintată de UNESCO. Subiectul investigat este o nouă direcție de cercetare prioritară la nivel național și mondial. Demersul științific analizează impactul cadrului natural asupra organizării culturale și funcționării spațiului rural; sunt determinate, clasificate și caracterizate tipurile de peisaje culturale rurale; analizate evoluția peisajelor rurale, înțeleasă ca un efect a conjuncturilor geografice, istorice, economice, transformării modelelor etnoculturale.

Semnificația teoretică: rezidă în elaborarea unui astfel de studiu de explicare și analiză a conceptului de peisaj cultural rural, a modului de adaptare continuă a omului la condițiile naturale prin formele materiale și expresii imateriale. În baza acestui studiu se formulează noi direcții de cercetare a spațiului rural în etnologie, antropologie culturală, sociologie ș.a.

Valoarea aplicativă a lucrării. Studiul poate fi folosit în scop didactic multidisciplinar, bază informativă și deductivă de elaborare și implimentare a actelor legislative cu privire la peisajele culturale, platformă informativă de promovare a turismului rural.

Implimentarea rezultatelor științifice. Studiul poate fi implimentat ca suport teoretic pentru cursurile universitare de etnologie, a suporturilor didactice din învățământul preuniversitar, a proiectelor legislative din domeniu, a materialelor informative cu caracter turistic.

АННОТАЦИЯ

Оника Дорина. Культурный сельский пейзаж в Пруто-Днестровском междуречье – к. XIX – н. XXI вв., диссертация на соискание ученой степени доктора истории, Кишинев, 2016.

Структура работы: введение, три главы, аннотации на трех языках, общие выводы и рекомендации, библиография из 260 наименований, 4 приложения, 2 диаграммы, 3 таблицы, 2 схемы, 148 страниц основного текста.

Ключевые слова: культурный пейзаж, сельский пейзаж, природные условия, природные ресурсы, культурализация, материальная культура, духовная культура, эволюция, среда обитания, наследие.

Область исследования: 612.01 – Этнология.

Цель диссертации: анализ и объяснение отношения человек–природа через концепт культурного сельского пейзажа, включающего этнографический аспект – эволюцию компоненты материальной и духовной культуры.

Задачи настоящего исследования состояли в: анализе историографии по теме исследования; определении и анализе концепта культурного сельского пейзажа; определении методологических междисциплинарных аспектов исследования; объяснение взаимного влияния природных условий и компонентов материальной и духовной культуры сельского пейзажа; проведении классификации культурных сельских пейзажей; анализе актуальных проблем сельского пространства, выделении элементов утопии и дистопии; конкретизации роли научного и местного сообщества, законодательства в исследовании и сохранении сельских пейзажей.

Решенная научная задача состоит в *определении* форм взаимного воздействия природной среды и сельской цивилизации и культуры к. XIX – н. XXI вв., что в свою очередь *ведет* к определению концепта культурного сельского пейзажа *с целью* поиска решений для развития, продвижения и сохранения сельского пространства в соответствии с концепцией устойчивого развития.

Научная новизна исследования. Работа представляет собой первую попытку рассмотрения и объяснения концепта сельского культурного пейзажа с одновременным использованием научной терминологией, предложенной наукой и ЮНЕСКО. Исследуемый объект представляет собой новое приоритетное научное направление исследований на национальном и мировом уровне; научное исследование анализирует взаимное воздействия природы и организации культурных объектов и сельское пространство; в котором определены и дана классификация типов культурного сельского пейзажа; дан анализ эволюции сельского пейзажа, под которой понимается воздействие географических, исторических, экономических взаимосвязей, трансформация этнокультурных моделей.

Теоретическая значимость: состоит в разработке исследования, в котором объясняется и анализируется концепт культурного сельского пейзажа, способы постоянной адаптации человека к природным условиям через материальные и нематериальные формы. На основе данного исследования формулируются новые научные направления изучения сельского пространства.

Прикладное значение работы. Исследование можно использовать как дидактическое междисциплинарное пособие, а также как информационную и аналитическую базу для разработки и применения законодательных актов относительно культурных пейзажей.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования могут быть применены для разработки курсов по этнологии в высших учебных заведениях и в качестве дидактических ресурсов в школьном образовании, законодательных проектах в области культуры и информационной базой в сфере туризма.

ANNOTATION

Onica Dorina. The cultural rural landscape between Prut and Nistru (at the end of the 19th – beginning of the 21th centuries), Ph. D. diss. in historical sciences, Chişinău, 2016.

Structure of the dissertation. The work consists of annotations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 260 titles, 4 appendix, 2 figures, 3 tables, 2 schemes, basic text on 148 pages. The results of the investigation were presented in 19 scientific publications.

Key words: cultural landscape, cultural rural landscape, natural resources and conditions, material culture, spiritual culture, evolution, inhabited space, heritage.

Research field: 612.01 – Ethnology.

Goal of the thesis: is to analyze and explain the people – nature relationship through the concept of the rural cultural landscape which comprise the ethnographic aspect, that is confirmed by the evolution of the components of material and spiritual culture.

Objectives of the thesis: analyze of the historiography of the theme researched; define and analyze the concept of rural cultural landscape; determination of the interdisciplinary methodological aspects of the research; explanation of the mutual impact between the natural environment and the components of material and spiritual culture of the rural landscape; realize of the classification of rural cultural landscape; analysis of the current problems of rural areas, by identifying the elements of dystopia and utopia; to specify the role of the scientific, local community, and legislative framework, in recognition and safeguarding of rural landscapes.

Solution of the scientific problem is to determine the mutual impact between natural environment and the forms of civilization and culture on the rural landscape at the end of the 19th – beginning of the 21th centuries, *in fact* led to explain the concept of rural cultural landscape, *in order* to establish solutions for the development, promotion and support of rural space in accordance with the concept of sustainable development.

Scientific innovation and originality. The thesis is a first attempt to approach and explain of the rural cultural landscape concept, using synchronously the scientific terminology proposed by the disciplines and those submitted by UNESCO. The investigated topic is a new priority direction in research at the national and international level. In the thesis is analyze and explain the mutual impact between natural environment and the cultural organization and functioning of rural space; they are determined, classified and characterized the types of rural cultural landscapes; it analyzes the evolution of rural landscapes, understood as a result of geographical, historical, economical, political conjunctures, and of the ethnocultural transformation models.

The theoretical significance: consists in elaboration of such a study by explanation and analysis of the adaptation of community to the natural conditions through material forms and spirituals expressions. Based on this study draw up new research directions of rural space.

Applicative value: The study can be used for multidisciplinary teaching purposes, a deductive and informative base for implementation and the development of legislation on cultural landscapes, platform for the promotion of rural tourism.

Implementation of the results. The study can be impliment as theoretical support for university courses in ethnology, teaching support in secondary education, base for legislative projects and tourism sphere.

ONICA DORINA

**PEISAJUL CULTURAL RURAL DINTRE PRUT ȘI NISTRU
(SFÂRȘITUL SECOLULUI al XIX-lea – ÎNCEPUTUL SECOLULUI al XXI-lea)**

**Specialitatea 612.01 – Etnologie
Autoreferatul tezei de doctor în istorie**

Aprobat spre tipar: 25.10.2016
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 2,0

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 40 ex.
Comanda nr.

Editura „GrafemaLibris”